

УДК 316.454.5:378.18

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.4-1.27>**В. О. Суслова**старший викладач кафедри соціальної допомоги та практичної психології,
аспірантка факультету психології та соціальної роботи
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

АДАПТИВНІ МОЖЛИВОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ, ЯКІ НАВЧАЮТЬСЯ В НОВОМУ КУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті представлено дослідження особистісних адаптивних можливостей іноземних студентів, які навчаються в українських вузах. Визначено особистісні якості цих студентів і проаналізовано взаємозв'язок між соціально-психологічною адаптацією і особистісними особливостями. Адаптивність особистості в нових соціокультурних умовах розглядається як адаптаційний потенціал, характеристика особистості, що відображає здатність до адаптації.

Представлені теоретичні підходи до вивчення соціально-психологічної адаптації в зарубіжній і вітчизняній літературі. З'ясовано поняття «культурний шок» як культурна стомлюваність, коли вплив «чужої» культури на людину провокує потрясіння, що призводить до порушення її психічного здоров'я. Проаналізовано особистісні характеристики студентів-іноземців, які впливають на адаптацію до іншого культурного середовища.

У дослідженні взяли участь 216 іноземних студентів віком 20-30 років, громадян Індії, Китаю та країн ЄС. Опитування проводилось у державних навчальних закладах IV рівня акредитації м. Одеси за допомогою опитувальника діагностики соціально-психологічної адаптації (К. Роджерс і Р. Даймонд) і опитувальника рис особистості, розробленого С. Гослінгом, П. Рентфру і В. Свон (TIPI).

Результати емпіричного дослідження свідчать про явну різницю в адаптивності жінок та чоловіків із Китаю, Індії та країн ЄС. Іноземні студенти з найменшим рівнем адаптивності характеризуються високим рівнем тривожності, високим рівнем капризності, депресивності та невпевненості в собі, закритістю досвіду, вузьким колом інтересів. Іноземні студенти із середнім рівнем адаптивності проявляють риси інтровертності, співпраці та характеризуються проблемами з цілеполяганням. Іноземні студенти з найбільшою адаптивністю мають найвищі показники фактору домінування, пошуку нових вражень. Вони є найбільш дружелюбними, довірливими, емоційно стабільними та творчими особами, з широким колом інтересів.

Ключові слова: соціокультурна адаптація, адаптивність, емоційна стабільність, екстравертність, культурний шок.

Постановка проблеми. В останнє десятиліття в умовах інтенсифікації міграційних процесів і розвитку міжнародних контактів у сфері освіти спостерігається зростання зацікавленості в дослідженні проблем, з якими стикаються молоді люди під час адаптації до нових умов життя, освіти та роботи. Зокрема, збільшився інтерес до вивчення питання про адаптацію іноземних студентів до нових умов навчання і життя в культурі і соціально-політичному кліматі іншої країни.

Із початку 21-го століття розширилися міжнародні відносини України з багатьма країнами світу, і, як наслідок, збільшилася кількість іноземних студентів, які навчаються в українських університетах. Така тенденція сприяла тому, що як студенти-іноземці, так і викладачі приймаючих університетів зіткнулися з різного роду процесами соціокультурної та педагогічної адаптації. Ці проблеми привернули увагу психологічних і педагогічних дослідників в останні роки, що і є предметом даної статті.

Дуже важливо розуміти, як відчуває себе іноземний студент, який опинився в новому для

нього соціальному, політичному та економічному середовищі, яку допомогу надати для процесу його адаптації до нових умов, як підвищити рівень засвоєння професійних знань. Адже кожна конкретна особистість іноземного студента несе в собі системи прийнятих норм, установки, цінності своєї культури, відображає традиції і звичаї тієї етнічної групи, у яких вона формувалася.

Проблеми, з якими стикаються іноземні студенти: огляд літератури.

Аналіз робіт вітчизняних і зарубіжних психологів свідчить, що як міждисциплінарна проблема адаптації людини до нових соціокультурних умов середовища продовжує вивчатися протягом XXI ст. і займає серйозне місце серед практичних і теоретичних досліджень [1; 2; 3; 5; 6; 7; 12; 13 та ін.].

Адаптивність особистості в нових соціокультурних умовах розглядається як адаптаційний потенціал, характеристика особистості, що відображає здатність до адаптації [9].

Як зазначає М.В. Ростовцева, адаптивність сприяє виробленню навичок освоєння нової соціокультурної дійсності, «забезпечує розвиток тих

якостей і властивостей людини, які сприяють її становленню як об'єкта і суб'єкта суспільних відносин» [10, с. 8]. Високий рівень розвитку адаптивності передбачає швидку орієнтацію в нових умовах, підтримання всіх рівнів життєдіяльності організму в оптимальному стані, стабільне функціонування всіх систем організму при постійно мінливих зовнішніх впливах. Усе це дозволяє особистості бути повноправним членом соціальної групи, забезпечує успішність адаптації в нових соціокультурних умовах.

Іноземні студенти незалежно від країни їх походження можуть зіткнутися з низкою взаємопов'язаних проблем під час переїзду в іншу країну. Вступивши до університету, іноземні студенти можуть у першу чергу зіткнутися з проблемами академічної адаптації, які пов'язані з входженням у нове мовне середовище. Вони можуть, наприклад, не мати необхідного рівня лінгвістичних знань, щоб зрозуміти всю наукову інформацію під час вивчення своїх предметів [15]. Друга проблема, з якою можуть зіткнутися іноземні студенти в Україні, – це відмінності у формах і вимогах до навчання, нормах і методах педагогічної взаємодії в новому освітньому середовищі. Третя проблема для студентів, що навчаються в українських вузах, пов'язана з психологічною адаптацією до нових умов освітнього середовища, з подоланням «культурного шоку» [17], або «культурного стресу» [2], тобто з проблемами соціокультурної адаптації.

Згідно з точкою зору багатьох дослідників, культурний шок проявляється як культурна стомлюваність, коли вплив «чужої» культури на людину провокує потрясіння, що призводить до порушення її психічного здоров'я [9]. Таке потрясіння переживають більшість іммігрантів, що опинилися в іншій культурі, незалежно від причин їх переїзду в нову країну.

У науковий обіг термін «культурний шок» був введений американським дослідником Калерво Обергом. На його думку, культурний шок – це «наслідок тривоги, яка з'являється в результаті втрати всіх звичних знаків і символів соціальної взаємодії», крім того, під час входження в нову культуру в людини з'являються досить неприємні відчуття [2].

Симптомами культурного шоку можуть бути абсолютно різні стани: від легких емоційних розладів до глибоких стресів, психічних порушень, алкоголізму і суїциду. У повсякденному житті це часто проявляється в перебільшеній тривозі про чистоту посуду, білизни, якість води та їжі, психосоматичних розладах, загальному неспокійному стані, порушенні сну, фобії [11]. Залежно від індивідуальних особливостей особистості та чи інша варіація культурного шоку може спостерігатися від декількох місяців до декількох років.

Американський дослідник міжкультурних контактів Беррі (2005) стверджує, що «культурний стрес» – більш відповідний термін, ніж «культурний шок», оскільки слово «аккультурація» привертає увагу до того факту, що дві культури взаємодіють і породжують стресові явища [2]. Ця концепція «культурного стресу» лягла в основу низки нещодавніх досліджень соціокультурної адаптації студентів, що навчаються за кордоном [15; 17].

Аналіз наукових досліджень із проблем адаптації іноземних студентів, опублікованих у період з 2000 по 2013 рік, дозволив встановити, що в процесі адаптації ці студенти відчувають труднощі в багатьох сферах життя і потребують ефективної психологічної допомоги та підтримки.

Мета статті – вивчення особливостей соціально-психологічної адаптації іноземних студентів в українському вузі, що виявляються в умовах їх короткочасних контактів із новим для них соціокультурним середовищем.

Для досягнення мети були вивчені два питання:

1. Які подібності та відмінності існують у предикторі соціально-психологічної адаптованості студентів із Китаю, Індії та Європи?

2. Які психологічні фактори можуть сприяти кращій адаптації іноземних студентів до освітнього середовища українських вузів?

Для вирішення дослідницьких завдань було використано: опитувальник діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса і Р. Даймонда і опитувальник рис особистості, розроблений С. Гослінгом, П. Рентфру і В. Свон (TIPI).

Учасники дослідження. У дослідженні взяли участь 216 іноземних студентів віком 20-30 років, громадян Індії (51,9%), Китаю (14,8%) та країн ЄС – (33,3%). Із них студентів 1 курсу – 28,7%, 2 курсу – 17,6%, 3 курсу – 34,3% та магістратури (далі – МА) – 19,4%. Час перебування в Україні: до 1 року – 26,9%, від 1 до 3х років – 55,6%, більше 3-х років – 17,6%. Опитування проводилось у державних навчальних закладах IV рівня акредитації м. Одеси.

Результати. Аналіз отриманих кількісних даних за тестом Роджерса-Даймонда дозволив визначити переважаючий тип адаптації іноземних студентів до нового соціально-культурного середовища. По-перше, розглянувши відсоток респондентів із низьким, середнім і високим рівнем адаптації, ми змогли побачити загальну картину характеру адаптаційних процесів серед іноземних студентів. Дані емпіричного дослідження свідчать, що 29,6% іноземних студентів мають низький рівень адаптивності, 35,2% характеризуються середнім рівнем, 35,2% мають високий рівень адаптивності. 47,8% респондентів, які навчаються в українському університеті, демонструють високий рівень дезадаптації. Приблизно 38% іноземних студентів показали високий рівень «внутріш-

нього контролю» (необхідність саморегуляції). «Емоційний дискомфорт» також менш характерний як досвід для іноземних студентів. Дуже важливим фактором, який може ускладнити процеси активної адаптації до нового освітнього середовища, є «залежність». Відсоток «залежних» іноземних студентів (тобто тих, хто знаходиться під впливом інших, таких як вчителі) – приблизно 37%.

Результати порівняльного аналізу із застосуванням критерію Краскала-Уоллеса (табл. 1) доводить існування статистично значимих відмінностей між жінками та чоловіками майже в усіх рівнях адаптації: «адаптивність» ($\alpha \leq 0,001$), «дезадаптивність» ($\alpha \leq 0,001$), «щирість» ($\alpha \leq 0,001$), «прийняття себе» ($\alpha \leq 0,001$), «неприйняття себе» ($\alpha \leq 0,001$), «прийняття інших» ($\alpha \leq 0,001$), «неприйняття інших» ($\alpha \leq 0,002$), «емоційний комфорт» ($\alpha \leq 0,001$), «емоційний дискомфорт» ($\alpha \leq 0,001$), «внутрішній контроль» ($\alpha \leq 0,001$). Дані емпіричного дослідження доводять, що жінки мають набагато вищий рівень пристосування до існування в українському суспільстві як відповідно до вимог цього суспільства, так і з власними потребами, мотивами та інтересами ($p \leq 0,001$). Жінки є більш щирими ($p \leq 0,002$). Жінки мають вищий рівень самооцінки, задоволеності своїми характеристиками ($p \leq 0,001$), чоловіки ж, навпроти, мають високий ступінь незадоволеності особистісними рисами ($p \leq 0,001$).

У порівнянні з чоловіками жінки мають вищий рівень потреби в спілкуванні, взаємодії та спільній діяльності ($p \leq 0,001$). Однак варто зазначити, що разом із тим жінки відносяться до інших з більшою обережністю, ніж чоловіки ($p \leq 0,001$). Також встановлено, що жінки виявляють вищий за чоловіків ступінь визначеності у своєму емоційному відношенні до реальності, навколишніх предметів та явищ ($p \leq 0,001$). Чоловіки ж мають невпевненість,

пригніченість і млявість до навколишньої соціальної дійсності ($p \leq 0,05$).

Крім того, емпіричні дані свідчать про більшу готовність жінок бути підлеглими та виконувати кимось поставлені завдання ($p \leq 0,007$). А от чоловіки проявляють вищий рівень уникнення проблемних ситуацій та відхід від них ($p \leq 0,028$).

Порівняльний аналіз рівнів соціально-психологічної адаптації між студентами Китаю, Індії та ЄС дає змогу зробити певні висновки. Іноземні студенти з Китаю мають високий рівень пристосування до вимог українського суспільства ($\alpha \leq 0,001$). Мають найвищий рівень задоволеності своїми характеристиками ($p \leq 0,001$). Однак разом із тим студенти з Китаю відносяться до інших із більшою обережністю, «не впускають у свою душу» ($p \leq 0,001$). Іноземні студенти з Китаю виявляють високий ступінь визначеності у своєму емоційному відношенні до реальності, навколишніх предметів та явищ ($p \leq 0,001$), а також схильність до внутрішнього, інтернального контролю. Тобто такі студенти несуть відповідальність за події, що відбуваються в їхньому житті, приймають на себе відповідальність за результати події, діяльності і пояснюють їх своєю поведінкою, характером та здібностями ($p \leq 0,001$).

Іноземні студенти з Індії виявляють тенденцію до незрілості особистості, невротичного відхилення, дисгармонії у сфері прийняття рішень, які є результатом постійних неуспішних спроб реалізувати мету або наявності двох і більше рівнозначних цілей. При цьому виявляють високий рівень незадоволеності своїми характеристиками ($p \leq 0,001$).

Студенти країн ЄС виявляють високий рівень потреби в спілкуванні, взаємодії та спільній діяльності ($p \leq 0,001$). Емпіричні дані свідчать про готовність студентів країн ЄС бути підлеглими та виконувати кимось поставлені завдання ($p \leq 0,004$).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика показників соціально-психологічної адаптації особистості жінок та чоловіків – іноземців-студентів за методикою Роджерса-Даймонд (хср, балів)

Шкала	Жінка		Чоловік		t	p ≤
	M	Σ	M	σ		
Адаптивність	140,20	34,596	89,61	35,212	10,545	0,001
Деадаптивність	76,50	29,299	79,44	16,598	-0,864	0,389
Щирість	25,57	5,538	23,23	5,351	3,114	0,002
Прийняття себе	41,33	7,652	27,34	9,753	11,807	0,001
Неприйняття себе	12,96	7,085	18,40	6,175	-5,897	0,001
Прийняття інших	28,13	20,251	14,77	8,357	5,961	0,001
Неприйняття інших	17,09	6,708	14,32	5,300	3,268	0,001
Емоційний комфорт	22,46	6,362	15,02	7,140	8,066	0,001
Емоційний дискомфорт	15,30	7,492	17,06	4,761	-1,977	0,05
Внутрішній контроль	46,67	9,697	32,84	12,255	9,258	0,001
Зовнішній контроль	20,09	8,370	19,08	7,107	0,931	0,353
Домінування	8,35	3,336	7,89	2,765	1,078	0,282
Підкорюваність	16,07	6,723	13,84	4,751	2,713	0,007
Ескапізм	12,26	5,171	10,74	4,716	2,215	0,028

На другому етапі дослідження було проведено аналіз емпіричних даних у сфері показників рис особистості за методикою «ТІРІ» із застосуванням критерію Краскала-Уоллеса (табл. 2)

Аналіз емпіричних даних доводить існування статистично значимих відмінностей між групами I-III іноземних студентів у шкалах: «екстраверсія/інтроверсія» ($\alpha \leq 0,03$), «дружелюбність/антагонізм» ($\alpha \leq 0,001$), «сумлінність/проблеми з цілеполяганням» ($\alpha \leq 0,001$), «відкритість/закритість досвіду» ($\alpha \leq 0,001$), а також доводить тенденцію до існування статистично значимих величин по шкалі «нейротизм/емоційна стабільність» ($\alpha \leq 0,06$).

Аналіз емпіричних даних також вказує, що особисті риси іноземних студентів залежать від країни походження, і доводить існування статистично значимих відмінностей між групами I-III іноземних студентів із різних країн у шкалах: «дружелюбність/антагонізм» ($\alpha \leq 0,001$), «сумлінність/проблеми з цілеполяганням» ($\alpha \leq 0,001$), «нейротизм/емоційна стабільність» ($\alpha \leq 0,009$), «відкритість/закритість досвіду» ($\alpha \leq 0,001$). Можна констатувати, що іноземні студенти з Індії всіх трьох груп характеризуються рисами антагонізму, недовірливості, мають проблеми з цілеполяганням та є найбільш закритими з вузьким колом інтересів. Іноземні студенти з Китаю I-III групи є інтровертними, проте найбільш дружелюбними, ширими,

скромними. Такі студенти проявляють риси довірливості, співпраці, розуміння та поваги до інших. Також характеризуються емоційною стабільністю, цікавістю та фантазуванням. Іноземні студенти з країн ЄС I-III групи проявляють такі риси, як товариськість, впевненість, енергійність, пошук нових вражень, позитивних емоцій і теплота. Крім того, такі студенти характеризуються рисами сумлінності, ефективності, організованості, відповідальності, самодисципліною, прагненням до досягнень, розсудливістю, мають широке коло інтересів.

Останній дослідний етап був спрямований на вивчення взаємозв'язку соціально-психологічної адаптації та рис особистості іноземних студентів. Для цього був використаний коефіцієнт Спірмена (таблиця 3).

Кореляційний аналіз свідчить, що «адаптивність іноземних студентів позитивно пов'язано із «сумлінністю» ($p < 0,001$), «доброзичливістю» ($p < 0,001$) і «відкритістю до нового досвіду» ($p < 0,000$). Це означає, що позитивне ставлення до інших, відкритість до нових знань і самоконтроль, ймовірно, сприятимуть адаптації іноземних студентів, які навчаються в українських університетах.

Аналіз даних виявив, що «дезадаптивність» іноземних студентів негативно пов'язана зі шкалами «екстравертність» ($p < 0,000$), «друже-

Таблиця 2

Порівняльна характеристика рівнів показників рис особистості іноземних студентів за методикою «ТІРІ» (x_{cp} , балів)

Шкали	Шкала	Група			N	$\alpha \leq$
		I	II	III		
Екстраверсія/Інтроверсія	Е/І	5,02	4,75	5,34	4,69	0,03
Дружелюбність/Антагонізм	Д/А	4,28	3,91	5,16	11,216	0,001
Сумлінність/Проблеми з цілеполяганням	С/Ц	4,18	4,17	5,91	19,356	0,001
Нейротизм/Емоційна стабільність	Н/ЄС	4,60	4,74	5,19	3,369	0,06
Відкритість/Закритість досвіду	В/З	3,90	3,96	5,59	19,234	0,001

Таблиця 3

Кореляційний аналіз між адаптивністю і рис особистості іноземних студентів, які навчаються в українських вузах

	Екстравертність	Дружелюбність	Сумлінність	Емоційна стабільність	Відкритість нов. досвіду
Адаптивність		0,698(**)	0,731(**)		0,646(**)
Деадаптивність	-0,203(**)		-0,163(*)	-0,354(**)	-0,360(**)
Прийняття себе		0,684(**)	0,723(**)	0,293(**)	0,674(**)
Неприйняття себе		-0,426(**)	-0,584(**)	-0,288(**)	-0,572(**)
Прийняття інших		0,642(**)	0,583(**)		0,579(**)
Неприйняття інших	-0,331(**)			-0,325(**)	-0,194(**)
Емоційний комфорт		0,646(**)	0,579(**)		0,562(**)
Емоційний дискомфорт	0,276(**)		-0,309(**)	-0,286(**)	-0,412(**)
Внутрішній контроль	0,217(**)	0,603(**)	0,682(**)		0,559(**)
Зовнішній контроль	-0,378(**)	0,214(**)		-0,309(**)	
Підлеглість	-0,271(**)	0,272(**)	0,271(**)		
Ескапізм			0,269(**)		

Примітка: * – статистична значущість взаємозв'язку при $p < 0,05$; ** – статистична значущість взаємозв'язку при $p < 0,01$

любність» ($p < 0,001$), «емоційна стабільність» ($p < 0,002$) і «відкритість до нового досвіду» ($p < 0,000$). Даний результат показує, що інтроверсія, антагонізм, нейротизм і проблеми з визначенням мети сприяють стратегії дезадаптації іноземних студентів. Прийняття себе позитивно пов'язано зі шкалою «дружелюбність» ($p < 0,001$), «сумлінність» ($p < 0,003$), «емоційна стабільність» ($p < 0,000$), «відкритість новому досвіду» ($p < 0,004$). Неприйняття себе має негативний взаємозв'язок з цим же рівнями адаптації.

Такі рівні адаптивності, як прийняття інших, емоційний комфорт та внутрішній контроль іноземних студентів, позитивно пов'язані зі шкалами «дружелюбність» ($p < 0,001$), «сумлінність» ($p < 0,003$) та «відкритість новому досвіду» ($p < 0,007$). А ось «емоційний дискомфорт», який виявляє ступінь визначеності у своєму емоційному відношенні до того, що відбувається, до навколишніх предметів і явищ, негативно пов'язаний із «сумлінністю» ($p < 0,002$), «емоційною стабільністю» ($p < 0,001$) та «відкритістю новому досвіду» ($p < 0,000$).

Зовнішній контроль, який вказує на схильність іноземних студентів до екстернальної форми локусу контролю, негативно взаємопов'язаний з «екстравертністю» ($p < 0,004$), «емоційною стабільністю» ($p < 0,003$) та позитивно – з «недружелюбністю» ($p < 0,001$). Особистісна характеристика «екстравертність» здійснює також позитивний вплив на такі рівні адаптації, як «внутрішній контроль» ($p < 0,000$) та «емоційний дискомфорт» ($p < 0,002$), і негативний вплив – на «дезадаптивність» ($p < 0,003$), «неприйняття інших» ($p < 0,002$), «підлеглість» ($p < 0,004$) та «зовнішній контроль» ($p < 0,000$).

Деякі студенти в процесі адаптації прагнуть бути підлеглими, виконувати поставлені кимось завдання. Даний рівень адаптації, «підкорюваність», позитивно пов'язаний із «дружелюбністю» ($p < 0,005$) та «сумлінністю» ($p < 0,002$).

Висновки. Результати аналізу літературних джерел із проблеми адаптивних можливостей іноземних студентів і отримані в нашому дослідженні емпіричні дані дозволили визначити основні параметри соціально-психологічної адаптації іноземного студента до освітнього середовища українських вузів.

Іноземні студенти з найменшим рівнем адаптивності характеризуються високим рівнем тривожності як відображенням страху перед новими умовами навколишнього середовища, які сприймалися як загрозові [4]; також високим рівнем капризності, депресивності та невпевненості в собі, закритістю досвіду, вузьким колом інтересів.

Іноземні студенти із середнім рівнем адаптивності проявляють риси інтровертності та співпраці. Вони характеризуються проблемами з цілеполяганням.

Іноземні студенти з найбільшою адаптивністю мають найвищі показники фактору домінування, пошуку нових вражень. Вони є найбільш дружелюбними, довірливими та прямими. Характеризуються такими рисами, як ефективність, організованість, відповідальність, самодисципліна та розсудливість. Вони є найбільш емоційно стабільними та творчими особами, з широким колом інтересів.

Література:

1. Березиу Ф.Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ленинград : Наука. Ленингр., 1988. 267 с.
2. Берри Дж. В., Пуртинга А. Х., Сигалл М. Х., Дасен П. Р. Кросс-культурная психология. Исследования и применение. Харьков : Гуманитарный Центр, 2007. 560 с.
3. Воробець А. Сутність структура та механізми процесу соціальної адаптації. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. праць. Т. 2. Харків : Видавничий центр ХНУ, 2006. С. 300–305.
4. Косталес-Завгородняя А.И. Эмоционально-личностные факторы адаптированности иностранных студентов : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2013. 27 с.
5. Ларионова С.А. Социально-психологическая адаптация личности: теоретическая модель и диагностика. Белгород, 2002. 200 с.
6. Мнацаканян И.А. Адаптация учащихся в новых социокультурных условиях : дис. ... канд. психол. наук. Ярославль, 2004. 191 с.
7. Налчаджян А.А. Психологическая адаптация: механизмы и стратегии. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Эксмо, 2010. 368 с.
8. Налчаджян А.А. Социально-психологическая адаптация личности: (Формы, механизмы и стратегии). *АН АрмССР, Институт философии и права*. Ереван : Изд-во АН АрмССР, 1988. 262 с.
9. Оношко Е.С., Крецан З.В. Понятийное ядро теории адаптации: терминологический аспект. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2009. № 1. С. 87–90.
10. Ростовцева М.В. Адаптивность как отношение личности и общества : дисс. канд. филос. наук : 09.00.11. Красноярск, 2010. 171 с.
11. Садохин А.П. Культурология. Теория культуры. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 365 с.
12. Тоба М. Психологічні особливості міжкультурної адаптації особистості до нового етнічного середовища. *Соціальна психологія*. 2003. № 1. С. 134–139.
13. Шолохов, И.А. Психологические особенности адаптации учащейся молодежи за рубежом : дис. ... канд. психол. наук. Москва, 2002. 214 с.

14. Brown L. & Holloway I. (2008). The adjustment journey of international postgraduate students at an English university: an ethnographic study. *Journal of Research in International Education*. 7(2). P. 232–249.
15. Gao X. (2005). A tale of two mainland Chinese learners. *The Asian EFL Journal Quarterly*. 7(2). P. 4–23.
16. Gu Q., Schweisfurth M. & Day C. (2010). Learning and growing in a 'foreign' context: intercultural experiences of international students. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*. 40(1). P. 7–23.
17. Ward C., Bochner S., & Furnham A. (2001). *The Psychology of Culture Shock*. (2nd. Edn.) Hove : Routledge.
-

Suslova V. A. Adaptive opportunities of foreign students studying in a new social-cultural environment

The article presents a study of the personal adaptive capabilities of foreign students studying in Ukrainian universities. The personality traits of these students were determined and the relationship between socio-psychological adaptation and personality traits was analyzed. The adaptability of a person in the new sociocultural conditions is considered as an adaptive potential, a personality characteristic that reflects the ability to adapt.

Theoretical approaches to the study of socio-psychological adaptation in foreign and domestic literature are presented. The concept of "culture shock" as cultural fatigue has been clarified when the influence of a "foreign" culture on a person provokes shock, which leads to a violation of his mental health. In addition, the author examined the personal characteristics of foreign students who influence adaptation to another cultural environment are analyzed.

The study sample consisted of 216 foreign students aged 20-30, citizens of India, China and the EU. The survey was conducted in public institutions of the fourth level of accreditation in Odessa using the questionnaire for the diagnosis of socio-psychological adaptation (C. Rogers and R. Diamond) and a personality trait questionnaire developed by S. Gosling, P. Rentfrew and V. Swan (TIPI).

The results of the empirical study show a clear difference in the adaptability of women and men from China, India and EU countries. Foreign students with the lowest level of adaptability are characterized by a high level of anxiety, a high level of moodiness, depression and self-doubt, closeness to new experience and a narrow circle of interests. Foreign students with an average level of adaptability exhibit traits of introversion, cooperation and are characterized by problems with goal setting.

Students with the most adaptability have high indicators of the factor of dominance and the search for new experiences. They are the most friendly, trusting, emotionally stable and creative personalities with a wide range of interests.

Key words: socio-cultural adaptation, adaptability, emotional stability, extraversion, culture shock.